

КРЕМЗИКОВА С. Ю.

Донецький національний університет

КОНЦЕПТУАЛЬНА МЕРЕЖА ДІЇ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЇЇ РЕПРЕЗЕНТАЦІЇ У ДИСКУРСАХ СТАРОФРАНЦУЗЬКОГО ПЕРІОДУ

У статті йдеться про мережу концептів семантичного поля “дія”, що характеризуються взаємообумовленим характером, коли вживання кожного окремого значення передбачає функціонування усієї системи понять як цілісності, первинним елементом якої є поняття особи; формують діяльнісну ситуацію – лінгвокогнітивну одиницю, яка репрезентується у висловленні за допомогою лексичних, словотвірних, граматичних засобів і відбиває концептуальні зв’язки з дійсністю.

Ключові слова: дія, акт, подія, факт, процес, поведінка, діяльнісна ситуація.

В статті йде мова про сукупність концептів семантичного поля “действие”, характеризуються взаємообумовленістю, коли використання кожного окремого значення передбачає функціонування всієї системи понять як цілісності, вихідним компонентом якої є поняття особистості, що сприяє формуванню діяльній ситуації як лінгвокогнітивної одиниці, яка реалізується в межах висловлення з допомогою лексических, словообразовательних, граматических засобів, відображає концептуальні зв’язки з дійсністю.

Ключевые слова: действие, событие, факт, процесс, поведение, деятельность, ситуация.

The article deals with a set of concepts of the semantic field “action”, characterized by mutual conditioning, when the usage of each separate meaning predetermines the functioning of the entire system of concepts as a whole unity, the original component of which is the idea of personality, which promotes the foundation of an activity-based situation as a cognitive and lingual unit, which finds its place, on the one hand, among traditional notions, such as lexical, derivational, grammatical expression reflecting conceptual connections with reality.

Key words: activity, event, fact, process, behavior, activity-based situation.

Аналіз сфери дії як багатомірної ситуації передбачає мовну інтерпретацію будь-якого стану справ, який включає об’єктні відношення, що мають місце в реальному світі: реальні дії характеризуються часовими і просторовими координатами, а в мовному тлумаченні (на відміну від події та факту) якісними ознаками. У сучасній лінгвістиці звертається увага на взаємообумовлений характер мережі концептів семантичного поля *дія*, коли вживання кожного окремого значення передбачає функціонування всієї системи понять як цілісності, первинним елементом якої є поняття особи. Особа характеризується не тільки предикатами фізичної дії, а й психічними – ментальними та емоційними предикатами (такими, як намір, мотив, емоційний стан), які відрізняють її (особу) від учасників ситуації не-осіб. Такий підхід до

особи як базової сутності ставить питання про її ідентифікуючу референцію через самопозначення (тобто здатність особи на автореференцію в мовленні, на відміну від речі), критерієм якої є належність до певної просторово-часової схеми: “хто, коли, де”.

Активний суб’єкт дії, виходячи з інтересу реалізації власного плану дій, опановує ситуацію, яка становить фрагмент навколишнього світу. Він може здійснювати свій план лише у взаємодії (тобто *діяльності*) з іншими учасниками ситуації; залежно від того, яким чином стикаються їхні наміри та дії, виступають різні типи мовної інтеракції. Час існування ситуації певної дії зводиться до одного раунду спостереження, діяльність же визначається сукупністю різнорідних та різнопланових дій, спрямованих до однієї мети; існування ситуації діяльності в часі підтверджується її розгортанням як низки епізодів. Ядерним вербалізатором ситуації діяльності в дискурсі виступає ключове дієслово, що відбиває її основний концепт.

Відомо, що дії передуює деяка психологічна фаза обдумування, встановлення мети та вибір засобів. Поведінка людини пояснюється впливом різних чинників, серед яких попереднє уявлення про дію, передбачення можливих наслідків, пошук альтернативи; словом, усе те, що дозволяє прийняти раціонально обґрунтоване рішення. У розвідках з філософії мови та лінгвістики вказується на те, що у випадку інтенціональної дії “... темпоральний вимір інтенції є лише затіненим і немовби прикритим квазі-одночасним здійсненням” [1:103]. Дія формує навколо себе певний концептуальний контекст: за прийнятим рішенням іде вслід сама дія, яка завершується результатом.

Діяльність, що кваліфікується у сучасних розвідках та тлумачних словниках як “прояв будь-якої енергії”, а також як “сама сила, функціонування чого-небудь”, “властивість діяти”, “якість активної особи”, “праця, систематичне прикладання своїх сил у будь-якій царині”, передбачає кореляцію суб’єкта та об’єкта; до структури діяльності відносяться і *процес, мета, засіб, результат* [2:384; 3; 4]. Простір діяльності включає також *місце дії, інструмент дії*, визначається часовими і просторовими координатами та якісними ознаками. Людська діяльність характеризується моральними принципами та нормами, що забезпечують узгоджену взаємодію людини, суспільства та природи. Мова, що розглядається як складова частина системи людської діяльності, не може бути адекватно описана у відриві від цієї системи. Психологи та філософи кваліфікують дію як одиницю діяльності,

вказують на інтенційний характер її активності, спрямованої на досягнення певної мети. Вона визначається як прояв систематичної та обмеженої певною сферою практики, що співвідноситься з поняттями сили та енергії (у фізичному контексті), а також із діяльністю людей (повсякденною чи спеціальною / професійною) [5:287; 2:385]. Дію характеризують такі узагальнені показники, як джерело енергії, мета, праця, особа. Зазначається, що цілеспрямованою може бути тільки осмислена дія людини як активного діяча. Учені відзначають також мотив, процесуальну структуру дій, що становлять діяльність, психічну регуляцію їх перебігу. З іншого боку, акцентується логічний зв'язок між поняттями мотиву та причини дії: "... навіть у випадку раціональної мотивації – мотиви не були б мотивами дій, якби не були водночас їх причинами" [5:283]. Висловлюється думка про те, що **дія** більш корелює з мотивом, тоді як **подія** – з причиною, оскільки мотив може мати вигляд випадкового імпульсу чи підсвідомого потягу, тоді як причина вказує на тенденцію, стійку диспозицію. **Дія** завжди зв'язана з особою, вона є елементом ситуації, яка характеризується каузацією та результатом. У такому розумінні **дія** найбільш корелює з **актом**. За визначенням тлумачних словників, **акт** – це будь-яка людська дія, що має вольовий чи не-вольовий характер і спрямована на досягнення певної мети, звертається увага на його більш об'єктивний, ніж суб'єктивний характер у порівнянні з учинком. На відміну від дії чи акту, **процес** може бути природним. Процес тлумачиться у більш широкому значенні, ніж "дія" чи "діяльність", бо дія завжди контролюється агенсом, а акт – це одинична дія чи одиниця активності.

Якщо дія не характеризується наміром чи метою, то змінюється семантична роль першого актанта: з агенса дії він перетворюється на пацієнса, який дію не контролює. Приміром, в епосі "Пісня про Роланда" (кінець XI – початок XII ст.) епізод, коли Роланд непритомніє, а потім приходить до пам'яті, відбиває процес, а не дію, невідповідно дієслово *revenir* 'повертатися' корелює з іменником *pasmeisun* 'непритомність', який називає стан: "*Li quens Rollant revient de pasmeisuns: Sur piez se drecet, mais il ad grant dular*" [Rol. 2233–2234]. Як процеси розглядаються стани (процеси, що зупинилися) та події. Особливістю старофранцузького періоду є представлення дії, яку виконує суб'єкт-особа, в її процесі як "способу буття" за допомогою конструкцій з дієприкметниковими формами, наприклад: "*Ne pur paien, que ja seie cornant! Ja n'en avrunt reproece mi parent!*" [Rol. 1073–1076]; "*Si l'orrat*

Charles, ki est as porz passanz” [Rol. 1703]; “*Par tantes teres est alet cunquerant,*” [Rol. 553]; “*Dites se vos allez querant Que la roine aut en Irlande ...*” [Ber., 3060–61].

Вчинок – це цілеспрямоване діяння (або не-діяння, стримування від дій), що передбачає результат. Він пов’язаний з особою та моментом звершення (часом), може бути одиночним чи повторюваним. У вчинку зберігається відношення до діяча. Звичайні дії (прості) сприймаються як немарковані, а дії-вчинки, які характеризуються певним відхиленням від норми поведінки, сприймаються як марковані [6:294–295]. Вчинок характеризує людину, він дає оцінку особи та її дії (або нульової дії), тобто характеризує поведінку особи. Характеристика за вчинком відбиває особливості соціально-культурних цінностей людської спільноти певного періоду.

Поведінка – це низка дій та вчинків, що притаманні тій чи іншій особі, які корелюють з різними аспектами внутрішнього життя людини, її почуттями, емоціями. Будь-яка реальна емоція включає єдність афективного та інтелектуального, переживання та пізнання [7:73]. Поведінка багатоаспектна й виявляється у всьому, що людина робить, який життєвий шлях обирає. Вона може означати стиль життя, спосіб дій, характер вчинків, які відповідають або ні нормам поведінки, прийнятим у суспільстві. Своєю поведінкою людина маркує місце у своєму середовищі і своє ставлення до найближчого оточення, а в загальному плані до соціуму в цілому. Поведінка людини розглядається як соціально обумовлена діяльність, опосередкована мовою; вона є значущою, адресується учасникам ситуації, які її сприймають (тлумачать, інтерпретують). Для поведінки важливими є дії та вчинки, оскільки вони мають комунікативну значущість, спрямовуються адресатові, сприймаються ним і мають практичний результат. Певні прояви поведінки адресуються різним групам людей – друзям, ворогам тощо; їх спрямовано на підсилення чи утворення близькості з певною групою адресатів, або на протиставлення іншим. Так, в епізоді битви ар’єргарду французького війська з сарацинами в Ронсевальській ущелині, в епічній поемі “Пісня про Роланда”, Роланд відмовляється трубити в ріг, щоб покликати на допомогу Карла. У відмові він пояснює мотиви своєї поведінки, які відбивають систему лицарських цінностей щодо державної, політичної, родової, релігійної сфер: честь, мужність, відданість Франції, віру в святу місію захисника християнства, повагу до свого роду, небажання зганьбити його негідним вчинком, переконання,

що краще вмерти, ніж знеславити себе: “*Respunt Rollant: “Jo fereie que fols! En dulce France en perdreie mun los”* [Rol. 1053–1054]. “*Respont Rollant: “Ne placet Damnedeu Que mi parent pur mei seient blasmet Ne France dulce ja cheet en viltet!”* [Rol. 1062–1064]. “*Ne placet Damnedeu ne ses angles Que ja pur mei perdet sa valur France! Melz voeill murir que huntage me venget. Pur ben ferir l’emperere plus nos aimet”* [Rol. 1089–1092]. Повсякденна поведінка людини складається із послідовності актів (дій, вчинків), що відбивають ієрархію смислів, за якою стоїть ієрархія культурних кодів, які її (поведінку) зумовлюють. Розуміння природи поведінки та вчинків людини пов’язане з виявленням впливу на людину таких чинників як знання, інтерпретація, віра.

Подія відзначається своїм відношенням до багатьох людей, характеризується системністю зв’язків. Вона “... не тільки відбувається в житті людей, в ній люди повинні брати участь” [8:171]. Акцентується важливість розуміння подій: це значить, що людина використовує чи конструює інформацію про взаємозв’язки між подіями та ситуаціями [9:158]. Людина діє завдяки своїй інтенції, тобто вона враховує можливість різних варіантів розвитку подій та сприяє реалізації однієї з них. Вважається, що подія за певних умов може дорівнювати дії та процесу, інколи навіть і стану. Визнаючи певні загальні моменти дії та події, П. Рікер зазначає: “Дії, звичайно, є подіями остільки, оскільки їх дескрипція означає щось, що відбувається, як показує граматики дієслівних форм, але жодна граматики не розрізняє між собою дієслів, що не означають дії, як, наприклад, “спіткнутися” і таких, що означають дії, як, наприклад, “вдарити”, “вбити”” [1:93]. За критерій розмежування дії та події П. Рікер пропонує взяти інтенцію (тобто “редескрипцію через мету, намір”), або підставу, яка характеризує дію та відрізняє її від події. Іntenційна дія, що тлумачиться як дія, вчинена на певній підставі, приводить до поняття “суб’єкт дії”, оскільки тільки через суб’єкта дії визнається ядро свідомо орієнтованої дії. **Подія** припускає зміну в часі, або проходження через серію послідовних фаз. Фазовість є одним з показників перебігу дії в часі, тобто вказує на початок, продовження та кінець дії. На відміну від останньої, подія завжди характеризується певним обмеженим відрізком часу; дія ж може повторюватися багато разів. Бачення світу в ракурсі подій висуває на перший план ідею зв’язків та відношень. До того ж подія характеризується віднесеністю до певного життєвого простору (на відміну від явища); належністю до магістрального напрямку життя (на відміну від інциденту);

динамічністю та кульмінативністю, співвіднесеністю із соціальним планом (можливість умовної фіксації), що і розмежовує її з ситуацією [8:101, 177; 10:130]. Характеристики події призводять до висновку, що “... **подія** має ту ж онтологічну ціну, що й **субстанція**”, “що події є індивідуалізованими так само, як і одиничні субстанції” [1:104–106]. Сприйняття та розуміння подій відбувається в межах більш складних ситуацій та соціальних контекстів. Невипадково у тлумачних словниках *подія* пояснюється як “важливий, значний факт” [3; 4]. Прикладом вербалізованих подій у старофранцузькому епічному дискурсі слугують “битва у Ронсевальській ущелині” у “Пісні про Роланда”, “коронування Людовіка” в однойменному епосі, “битва при Аспремоні” у “Пісні про Аспремона”.

Факт наближається до *події* тим, що обидві категорії не відокремлюються від предметної реальності; вони не взаємодіють і з поняттям перебігу часу. І факт, і подія абстрагуються від агенса, їх можна поррахувати. Якщо пропозиція відтворює та описує ситуацію, її неповна номіналізація задає особливий модус осмислення світу – факт, а повна номіналізація відбиває подію. Відношення між ситуацією та фактом є стабільними, тоді як у випадку події вони обмежені не тільки можливостями системи мови, а й недостатністю ознак епістемічного плану, релевантних для опису події. Факти, як вважають учені, на відміну від подій та процесів, не можна відчувати, проте можна бачити, як розгортаються події, можна знати, що вони відбуваються чи не відбуваються [11:15]. Процеси оцінюються з позицій теперішнього моменту через відчуття, факти – через розум, нерідко з позицій оцінки наслідків якоїсь події. Оцінки фактів та процесів взаємозалежні: з оцінки процесу випливає відповідна оцінка факту і, навпаки, оцінка факту допускає будь-яку оцінку своєї процесуальної основи. Підтвердження в епічному дискурсі факту майстерного володіння лицаря зброєю є однією з умов його загальної позитивної оцінки (навіть, коли йдеться про супротивника), яка, відповідно, впливає з оцінки його дій у процесі битви і вербалізується у стереотипах: “*Pros est aus armes et corageus et fier*” [Couronn., 211]; “*Et pros as armes et corageus et fiers*” [Couronn., 221]; “*Car Eaumes ert forment cevalerox, fiers et hardis ...*” [Asprem., 3651–3652]; “*Pros et hardis et molt cevalerous*” [Asprem., 2214]. Компоненти акціональної сфери розподіляються більшістю дослідників за основними осями: подією, дією або фактом [1; 8:162–169, 179–187; 11:13–24; 12:262–267]. *Дія* не збігається з поняттям “**факт**”, а *вчинок* не

збігається з *подією*. Порівняймо факт та дію: “*Saint Thomas l’arceveske, dunt preecher m’oez, En Lundres la cité fu pour veir engendrez*” [St. Thomas, 166–167]; та “*Par desus la planche est li chevaliers passez. Thomas ala après, tut enchaperonez*” [St. Thomas, 216–217]; “*Frere Bernart de Nerbonne le guerrier*” та “*Il vint au conte si li chaî as piez*” [Couronn. 212]; “*Par Romenie se sont acheminez*” [Couronn. 283], а також вчинок і подію: “*Si vos lairai mes terres et mes fiés*” [Couronn. 222]; “*L’arceveske Tiedbald, ki mult s’en travailla, A sun arcediacne cel honur purchaça, Rogier del Punt d’Everwic, k’il I mist e sacra. L’acediakené Thomas, sun cleric, dona*” [St. Thomas, 266–270]. Фактом відзначається перехід подій у царину людських знань. Звертається увага на те, що акт висловлювання може вважатися **фактом**, коли він має місце лише один єдиний раз і існує лише в мить, коли висловлювання здійснюється [1:65]. Дія має за денотат не концепт, а реальний акт. Підкреслюється, що дія “... спричиняє те, що відбувається”, тобто *подію*. Вчинена дія стає **фактом**, але для того необхідно, щоб щось було зроблено [1:77]. **Факт** відноситься до концептуалізованого простору, він виникає на фоні концептуалізації подій, у ньому не можна визначити початок чи кінець. Відомо, що *дії, процеси та стани* функціонують у контекстах певного типу, які корелюють із суб’єктом, що сприймає ситуацію як її учасник. Порівняймо, дію “*Detrence nes et barges et canart*” [Asprem. 9232]; процес – “*Gerars chevalce et soir et matinee L’ost Carlon suit a grant esperonee*” [Asprem. 1602–1603]; стан – “*Franc chevalier’, dist Carles al barnage Esgardes ore quel honte et quel damage ont fait sor moi la pute gens salvage*” [Asprem. 86–88].

Події та **вчинки** відбивають контексти іншого типу, які інтерпретуються суб’єктом. Для того, щоб подія відбулася, її треба спостерегти, ідентифікувати, типізувати лексичними засобами мови. Наприклад, оцінка спостерігачем (мовцем) батальної дії в епічному дискурсі, що ніби розгортається як процес перед його очима: “*La bataille est merveilluse e cumune*” [Rol. 1320]; або оцінка наслідків події: “*Et la joste molt li costa*” [Graal, 321]. Щодо можливих (епістемічних) світів та фактів, то вони потребують знання (а не спостерігання) стосовно стану справ у межах освоєного людиною простору. Як приклад вербалізації діяльнісних ситуацій такого типу виступає опис подій в історичному дискурсі (зокрема, в історичних хроніках: “*Chroniques des croisades*”, “*Chronique des Ducs de Normandie*”, “*Chronique du Templier*”; житіях та ін.). Певні агіографічні факти наводяться в житіях святих: “**En**

Normendie esteit idunc li reis Henris, E Thomas altresi, qui quereit los e pris. Les meillurs chevaliers tint od sei del país, E guerrea le rei de france, Loëwis” [St. Thomas, 401–404].

Якщо висловлення стає подією, яка здатна займати місце в плинні речей світу, то виникає питання, чи не є загальний суб’єкт цих подій сам подією [1:65]. У випадку, коли висловлення стає частиною вчинку або дії, нічого не описує, а тлумачиться як таке, що саме виконує дію, (тобто реалізує концепти “представляти”, “здійснювати”, “виконувати”, воно кваліфікується вченими як “перформативне висловлення – перформатив” [13:19]. Так заклики-гасла в епічному дискурсі перед боєм та під час бою виконують функцію перформативів, наприклад: “*Cumpainz Rollant, sunez vostre olifan*” [Rol. 1060]; “*Munjoie!*” *escriet por le camp retenir*” [Rol. 1260]; “*A voiz escriet: “Ferez i, chevaler!”*” [Rol. 1561].

Концепти як узагальнення структурованого знання формуються з предметної діяльності людей і відбивають ключові поняття національної концептосфери. Зокрема для Франції XI–XIII ст. такими є “боротися за Францію”, “прославляти святу віру”, “озброюватися”, “воювати”, “мандрувати у пошуках пригод, заради дами серця”, “змагатися на турнірах”, “торгувати”, “виробляти”, “обробляти”. Дослідження дискурсу як посередника між психолого-когнітивними механізмами людської свідомості та зовнішнім контекстом уможлиблює пізнання феномену вербалізації когнітивних процесів, що відбувається через тлумачення смислової складової мовних проявів, зокрема словотвірних як у нашому дослідження. Регулярність словотвірних відношень, завдяки яким у мовних формах закріплюються зв’язки та асоціації, що існують у мовців про об’єкти дійсності, уможлиблює усвідомлення того, які ознаки виступали як релевантні у тому часовому періоді, коли вони (ці одиниці) утворювалися, яка система знань про означуване була на тому етапі розвитку суспільства. Мова кожної епохи відтворює певний спосіб сприйняття світу, представлений системою поглядів її носіїв, а словотвірно маркована лексика відображає культурно-історичну специфіку мови та зв’язки між одиницями мови й культурно значущими концептами. При цьому сама структура слова вказує на основні концепти, що її становлять, та дозволяє визначити відношення, які між ними існують.

Вивчення діяльнісної ситуації як вербалізованої дії передбачає концептуалізацію дійсності в динамічному аспекті, тобто сегментацію

того, що відбувається, на події з акцентом на просторові та часові параметри, на наявність зв'язків та відношень. Діяльнісна ситуація як динамічна складова розгортання дискурсу відбиває дії та процеси, які в кожний окремий момент існують у певній фазі їх розвитку: кожна наступна фаза переходить в іншу і таким чином дія чи процес отримують цілісність. Сегментованість діяльнісної ситуації обумовлюється діями та процесами динамічного характеру, в денотаті яких можна виділити окремі фази, що актуалізують інше значення, ніж значення попередніх, такі сегменти можуть розглядатися як окремі ситуації. Дієслово, яке потенційно містить схему реалізації ситуації, актантно-предикатну структуру накреслює можливий розвиток цієї ситуації, включаючи більший об'єм інформації, ніж та, що експліцитно виражена у висловленні. Конструювання цілісного представлення дії, події як моделі ситуації, уможлиблює мовленнєву реалізацію певного типу словотвірних моделей та лексико-семантичних мереж.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Рікер П.* Сам як інший / Поль Рікер ; [пер. з франц. В. Андрушко, О. Сирцова]. – [2-ге вид.]. – К. : Дух і Літера, 2002. – 458 с.
2. Арутюнова Н. Д. Язык цели / Нина Давидовна Арутюнова // Логический анализ языка. Избранное 1988–1995. Модели действия. – М. : Индрик, 2003. – С. 384–396.
3. *Великий* тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – К. : Ірпінь, 2005. – 1728 с.
4. *Le Petit Larousse illustré* / ed. by Collectif. – P. : Larousse, 1999. – 1795 p.
5. *Габермас Ю.* Дії, мовленнєві акти, мовленнєві інтеракції та життєвий світ / Ю. Габермас ; [пер. з нім.] // Комунікативна практична філософія / ред. А. М. Єрмоленко. – К. : Лібра, 1999. – С. 255–286.
6. *Мечковская Н. Б.* Семиотика. Язык. Природа. Культура / Нина Борисовна Мечковская. – М. : Academia, 2004. – 428 с.
7. *Вольф Е. М.* Эмоциональные состояния и их представление в языке / Е. М. Вольф // Логический анализ языка. Проблемы интенциональных и прагматических контекстов. – М. : Наука, 1989. – С. 55–75.
8. *Арутюнова Н. Д.* Типы языковых значений. Оценка. Событие. Факт / Нина Давидовна Арутюнова. – М. : Наука, 1988. – 336 с.
9. *Дейк ван Т. А.* Стратегии понимания связного текста / Т. А. ван Дейк, В. Кинч // Новое в зарубежной лингвистике. – М. : Прогресс, 1988. – Вып. 23. – С. 153–211.
10. Степанов Ю. С. Концепт “действие” в контексте мировой культуры / Ю. С. Степанов, С. Г. Проскурин // Логический анализ языка : избранное 1988–1995. – 2003.
11. *Арутюнова Н. Д.* Об объекте общей оценке / Нина Давидовна Арутюнова // Вопросы языкознания. – М. : Наука, 1985. – № 3. – С. 13–24.
12. *Переверзев К. А.* Пространства, ситуации, события, миры: к проблеме лингвистической онтологии / К. А. Переверзев // Логический анализ языка. Языки пространств. – 2000. – С. 255–267.
13. *Остин Дж.* Как совершать действия при помощи слов / Джон Остин // Избранное. – М. : Идея-пресс, 1999. – С. 7–135.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

14. *La Chanson de Roland* / éd. par G. Moignet. – [2-e éd. revue et corrigée]. – P. : Bordas, 1971.
15. *Le Couronnement de Louis, chanson de geste du XII-e siècle du cycle de Guillaume d'Orange* / éd. d'Yvan G. Lepage. – P.–Genève : Droz, 1978. – 421 p.
16. *La Chanson d'Aspremont. Chanson de geste du XII-e siècle. Texte du manuscrit de Wellaton Hall* / éd. par Louis Brandin. – P. : Champion, 1923. – T. I. – 208 p. ; T. II. – 211 p.
17. *Guernes de Pont-Sainte-Maxence. La vie de Saint Thomas Becket* / éd. par Emmanuel Walberg. – P. : Librairie Champion, 1964. – 265 p.